

SZEGŐ JÁNOS

Mi lenne HA? –

HAZAI ATTILA ÉLETMŰKIADÁSA EGY ÉRTELMEZŐI KÖZÖSSÉG OLVASATAIBAN

„Legalább húszezer esztendeje történt, hogy a növények összedugták a fejüket, és több hónapra keresztül tanácskoztak. E megbeszélésen szinte a világ összes növénye képviseltette magát – volt ott óibolya, óskaktusz –, és az egyeztetés folyamán arra a határozatra jutottak, hogy elmarasztalják az európai kontinensen élő embereket a neandervölgyi emberek kihalása miatt. A túlevelűek még azt is leszögezték, hogy a neandervölgyi lények anno békeségben éltek a természettel. A bölcs növények elkészítették tehát a levelet, hazasiettek, és attól fogva úgy döntöttek, hogy többé nem mozognak, nem olvasnak, nem kiabálnak, nem bőfögnek, nem tévéznek, vagyis az élet ártatlan, önzetlen, gazdaságos és rendkívül esztétikus formáját választották.”

(Hazai Attila: *A növények levele*)

„Elképedve és némiképp tanácstalanul öt csillag.”

(*Olvasói értékelés Hazai Attiláról*)

Mozgás, olvasás, kiabálás, bőfögés, tévézés – néhány dolog, amelyet a bölcs növények nem csinálnak legalább húszezer éve. Bocsnat: *esztendeje*. Az emberek viszont zöld ágra vergődtek. Olvasnak, ráadásul olvasataikat meg is osztják egymással és a nyilvánossággal. Akad, aki kiabálva, akad, aki bőfögve, akad, aki tévézve teszi ezt. Más meg virágnyelven, naná.

Írásomban azt szeretném megvizsgálni, hogy miképpen olvassák, értékelik, elemzik Hazai Attila életműkiadásának eddigi két kötetét (*A maximalista – és más írások; Feri: Cukor Kétség*) a moly.hu könyves közösségi oldal virtuális berkeiben. Előadásom esettanulmány, nem irodalomszociológiai kutatás, sokkal inkább *egy talált tárgy megtisztítása*. A következő szempontok szerint néztem meg a moly.hu olvasói bejegyzéseit: kontextus, értékelés, összehasonlítás. Mivel az *előzetes* feltevések, az előítéletek és az olvasás *utáni* esztétikai tapasztalatok dialektikus együttmozgása izgatott, vulgo: Hazai Attila figurája miképpen takarja ki vagy éppen teszi láthatóvá Hazai Attila szövegeit, ezért mindegyik kategóriánál megfogalmaztam egy előzetes hipotézist.

Kontextus

Előfeltevés 1: Hazai Attila élete és tragikus halála alapvetően befolyásolja a róla és a műveiről való beszédet.

Előfeltevés 2: A minimalizmus fogalma állandóan visszatér a Hazai Attilát értékelő szövegekben.

Akad olyan értékelő, aki történeti távlatba helyezi Hazai Attila figuráját. Így tesz például nyerw. (Minden esetben a felhasználói neveket adom meg, és sehol sem néztem utána, az

adott név kit takar.) „Hazai Attilát olvasol? Mikor egyetemre jártam, eléggé felkapott volt a bölcsészkaron. Főleg azok az ismerőseim szerették, akik nagyon sokat cuccoztak.” Az Akire nevű felhasználó némi bennfentes retorikával írt rövid karakterisztikát, direkt megfogartva a Hazai körül előforduló zsrnál-kliséket. „A 90-es évek elején olvastam tőle először, a mi szerkesztőségünkhöz is beadta *A pulóver* című (később a *Szilvia szüzessége* kötetében megjelent) novelláját, amellyel élénk vitát váltott ki köztünk. Hazai prózája vagy bűnrössz volt, vagy zseniális (esetleg mindkettő egyben), mindenesetre mindenkiben nyomot hagyott. Rám író még nem volt ilyen hatással, mondhatnám az általa írt film címére utalva. (Az általa is fordított) Raymond Carver minimalista megközelítési módjához hasonlóan valahogy az ő mondatai is követik az embert. Carver írásaiból Robert Altman *Rövidre vágva* címmel forgatott filmet annak idején, Hazai Attilának pedig az élete lett *rövidre vágott*. Talán a szövege említett utóhatásának köszönhető, hogy minimalista maximalizmusa a posztumusz kötetében is élő maradt.”

Aigi hozzászólásában a fenti kultikus hangokkal szemben dekonstruálni szeretné a sematikus-legendás Hazai Attila-képet egyúttal – a tízmillió [József] Attila országában – megkülönbözteti az író és a magánembert. „Mert nézzük milyen címkéket akasztottak Hazaira, a kortárs irodalom rakkendroll botrányhőse, fenegyerek stb. Ha elhangzik bárhol is az a kijelentés, hogy »az irodalom fenegyereke« (szerintem ilyen sosem hangzik el), akkor rögtön Bukoswkira gondolok, magyar viszonylatban maximum olyan valakire, aki kávéfoltos nyakendőben, késve érkezik a felolvasására egy félig üres romkocsmába. Tegyük is félre a címkéket, mert Hazai-t mint magánembert nem ismertem, az írásaiból pedig semmi nem utal arra, hogy bármi köze lenne azokhoz a címkékhez melyeket kíméletlenül rápakoltak.”

Ezek után hozza fel és veti el a minimalizmust: „Tovább megyek, szerintem még a sokat hangoztatott nyelvi minimalizmus sem igaz. Még mindig Bukowskival összevetve. Persze a többi magyar íróhoz képest lehet benne valami.”

Több hozzászólás is a szerzői szándék felől közelít Hazai Attila könyveihez. Kuszma értékelése is egyfajta ellenbeszéd, ő a posztmodernnel szemben indít: „A posztmodern szövegnyelvi drasztikus szakítás jellemzi őket, egyfajta, szinte az imbecillitásig leegyszerűsített, néhol direkten vulgáris nyelv, amit a hülye is megért. Viszont ami a cselekményt illeti, az több, mint zavarba ejtő: ezek az asszociatív kanyarok a történetben, ezek a groteszk fordulatok igencsak próbára teszik az értelmezőt. Merthogy itt a kérdés már nem úgy merül fel, hogy *mit akar az író?* (merthogy szokás feltételezni, hogy az író azért szokott akarni valamit), hanem a következőképpen: *»akar-e valamit az író?«*”

Lizi hozzászólásában szintén távolít a minimalizmustól, és felajánl egy másik lehetséges dichotómiát. „Nem sok köze van ennek az elbeszélői nyelvnek a minimalizmushoz, bár lépten-nyomon emlegetik a kötetel kapcsolatokban. Inkább a dilettáns-profi tengelyen elhelyezve lehetne meghatározni a helyzetét.”

Sophie dilemmája is a műfajokkal, a műfaji meghatározásokkal kapcsolatos: „Hogy ez valami újfajta realizmus? Nagyjából így megy, nem? Bizonyos részletek nagyon fontosak, a többi csupa kitaláció. De hol van ebben az érzékenység? Meg a motiváció. Mármint az íróé? Ott van az, látszik is, igen, ennyire köznapi, ő is csak ember.” Számára Hazai volt a bevezetés a minimalizmusba: „Ha eddig nem tudtam, most megtanulhattam, mi az a minimalizmus a prózairodalomban.” Hazai módszerét pedig egy vizuális metafora segítségével láttatja: „Egészen

újfajta... nem is újfajta, vannak sokan, akik így csinálják... tehát szokatlan ez a nagyon közel kép. A környező, mindennapi világ irányába fordul, mint egy speciális kézikamera kattintgat, egész aprólékos leírások a fényképek, szigorúan keretez a látószög, a kitekintés a reflexió, akár van erre olvasói igény, akár nincs. (Ha már belenéztl, lesz).”

Csabi értékelése azért is érdekes, mert *A maximalista* című posztumusz könyv kontextusához tartozik Németh Gábor előszava is. Ő pedig onnan kezdte olvasni a könyvet. „Nehezen tudok értelmes véleményt mondani erről a könyvről. Főleg az előszó után, ami megmutatja az író, az embert, és egyben értelmezi is az írásokat. Mármost, hogy azért ilyenek az írások, mert ilyen volt az írójuk. Más. (Persze, mindenki más.) Lehet-e egy írást afelől értelmezni, hogy más, mint a többi? Hogy néha ezért rossz, hogy direkt ne olyan legyen, mint ami ki van kiáltva jónak, etalonnak?” Ezt követően Hazai egykori irodalmi helyzetét írja le: „Hazai kétségkívül kilógott az irodalmi közéletből, nem volt *beltag* (vajon miket írt volna, ha egyszer csak mindenki a vállát veregeti, és befogadja az asztaltársaság? akkor más lett volna, elkezdett volna hasonlítani? vagy ugyanaz lett volna, csak hamis hangon?), a lelki alkata nem volt alkalmas »benne lenni a brancsban«. Ilyenek az írások is, néhol megrázóak, durvák, máskor egyszerűek, mint a faék, vagy pimaszok: ezt szeressed, ha mered.”

Hipotetikus sejtésemet, hogy Hazai Attila tragikus halála ráíródik a szövegekre egy hozzászólás igazolta. Pepege olvasáskor nem tudta az életrajz tényeit figyelmen kívül hagyni. „Amikor az utolsó darabban a jósnő elmondja a főhősnek, hogy hamarosan meg fog halni, s ő visszavág, hogy de hát még csak negyvenéves, tisztára libabőrös lettem és azt hittem, ez valami természetfölötti írás, nem tudtam nem összefüggésbe hozni a novellabeli Gyurit a szerzővel. S az nem lehet, hogy a szerző már akkor, 8 évvel előtte látta a tragikus sorsa végét!! Így utólag ez felülértékelte az egész kötetet.”

Értékelés, hasonlítás

Előfeltevés: Hazai Attila művei igencsak megosztják az olvasókat.

Sejtésemet, hogy Hazai szövegei radikális és ambivalens érzelmeket váltanak ki, Lizi reagálása folyamatában mutatja meg: „Szinte végig azt éreztem, hogy nekem ezek az írások nem jönnek át, nem tudtam úgy elmélyedni bennük, ahogy kellene. Aztán egyszer csak, mint egy gombnyomásra beindult, bekattant bennem valami.”

Az olvasóbarát nevű olvasóval is hasonló történt, csak elmaradt a kattanás: „Vegyes érzelmekkel olvastam, vannak nagyon érzéletes leírásai, jó mondatai, és megdöbbentő fordulatok a történetekben, pl. »... forró tekintetű, száraz bort, és édes életet kedvelő férfi.« *A lepottyant teknősbéka*, *Ahogy Ági a férjét kicsinálta*, vagy a kötet címadó novellája *A maximalista* élénk írói fantáziára vall. Nekem néha kicsit sok volt az ötletelés.”

Izolda mintha mémesítené is a sztereotípiákat: „Én ehhez nem vagyok elég... [keresem a megfelelő jelzőt...] Bölcsész?”

Sophie civil olvasóként, aki nem ismeri professzionálisan a diskurzust, nem így tesz, előáll a farbával: „Cselekmény van. Leginkább valami, a fentiekhez illően banális a történet. Párbeszéd is vannak. Köznapiak, sokszor eléggé vulgárisak, esetleg nyelvtanilag helytelenek, de azért nem ízléstelenek. A többit nem tudom. El kéne olvasni valami idevonatkozó szakirodalmat, hogy kell az ilyesmit nevezni és csoportosítani. Megnéztem, van bőven. Én csak annyit tudok mondani, hogy odavagyok.”

Az Eme névre hallgató hozzászóló a lelki reakciójából következtet *A maximalista* művészi értékére: „És hát nyugtalanság, az van bennem – ergo: ez *nagy művészet*.”

Gudmundur is a lelki háztartás részeként tekint Hazai könyvére, egyúttal kiemeli Hazai humorát. „Pihent. Nagyon pihent. És nagyon-nagyon vicces. Végigkacarástam az egész könyvet. Olvasás közben eszembe jutottak az *Apa kocsit hajt* és *A pénztárcámat* című örökbecsű slágerek is, amiktől még jobb kedvem lett. Pár novella után már szinte vártam azt a töréspontot az elbeszélésekben, ahol el fogunk kanyarodni valami teljesen agyament irányba az eredeti történettől. És ez a kanyar óramű-pontossággal mindig eljött – kivéve, amikor nem, mert eleve nem igazán volt történet. Hogy akkor miért tetszett mégis? Mert nagyon vicces volt. És pihent. És mégis nagyon szomorú. Szeretném a közelemben tartani ez a könyvet, mert úgy érzem, számíthatok majd rá, amikor tele lesz a hócipóm valamivel.”

Ppeva arra a következtetésre jut, hogy nem tudja senkihez se hasonlítani: „Nem hasonlítható semmihez, amit eddig olvastam. Az a fajta stílus, ahol a laikus olvasó teljesen elbizonytalanodik: nem tudja eldönteni, vajon zsenivel van-e dolga, vagy valaki átveri és röhög a háttérben.”

És ha már a hasonlításoknál tartunk, álljon itt Virezma összehasonlító értekezése: „Betegebb, mint Parti Nagy – de jó értelemben.”

Ehhez pedig a csattanót, ami most nem marad el, Hazai Attila adja, aki így ír *A lélek felszültsége* című írásában: „Itt az ideje, hogy túlszárnyaljam önmagam, kinek sajátos stílusára köztudottan jellemző, hogy Parti Nagy Lajossal és Esterházy Péterrel ellentétben általában három Martinit és négy brandyt iszik meg áfonyás csirkesalátával, mielőtt posztminimalista íróasztalához ül vagy betámolyog a maximalistakiadóba.”

*

Végignévezve a moly.hu Hazai-diskurzusait, ami feltűnt: Hazai Attila szövegei zavarba hozzák az olvasókat, és miután ezzel tisztába jönnek, előfeltevéseiket a ruhatárban hagyják, fel is szabadulnak: ezt bizonyítja talán az a sok kérdő- vagy kérdező szándékú mondat is, amelyből párat kompiláltam, és az igény, hogy – tudatos képzavarral – társutasok legyenek a Hazai-rövidtörténetek hullámhosszain.